

УДК 631(477.75)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ ПРИРОДНИХ КОРМОВИХ УГІДЬ ЗАХІДНОГО КРИМУ

О. Глінка

Південний філіал Національного університету біоресурсів
і природокористування України “Кримський агротехнічний університет”

Ю. Голубінка

Національний університет “Львівська політехніка”

Ключові слова: природні кормові угіддя (ПКУ), фактори впливу на ПКУ.

Постановка проблеми

У західному регіоні Криму приблизно 25 % сільськогосподарських земель – природні кормові угіддя (ПКУ) [1]. Вони малопродуктивні і лише частково використовуються як косовиці та пасовища [2]. Однак залежно від місця розташування, товщини гумусового шару і родючості кормові угіддя можна використовувати раціональніше: для вирощування ефіроносів та виноградників, насадження лісових масивів, організації рекреаційних зон, що відповідає законам про землеустрій України [3]. Але перш ніж планувати використання цих земель, необхідно передбачити їх можливі зміни під впливом різних факторів у кожному конкретному випадку. Спектр факторів, що впливають на динаміку передбачуваних змін природних кормових угідь, розглянуто у цій роботі. Такий аналіз є важливим для організації та розвитку територій ПКУ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, які стосуються вирішення цієї проблеми

Багато вчених вивчали різноманітні фактори, які впливають на природні кормові угіддя [4–6], але не досліджували їх дію в сукупності. Ця робота виконувалась для кожного конкретного випадку, і був описаний вплив кожного фактора зокрема. Однак у природі ці фактори взаємопов'язані і їх потрібно розглядати як комплексний вплив на ПКУ.

Постановка завдання проблеми

Організацію територій природних кормових угідь необхідно вдосконалювати всебічно, опрацьовувати нові прогресивні технології і напрями використання, підвищувати рівень їх продуктивності та ефективності. Перш ніж розпочинати цю роботу з метою збереження природної цілісності, балансу і екологічної сприятливості, треба визначити фактори, які впливають на їх подальше формування, розвиток та використання. В нашій роботі зроблено спробу розглянути ці фактори задля урахування їх і запобігання негативному впливу під час планування розвитку територій природних кормових угідь. Було поставлено завдання – укладання логічної схеми факторів, які впливають на формування природних кормових угідь Західного Криму, їх систематизація і характеристика.

Об'єктом дослідження є пасовище як угіддя в складі сільськогосподарських земель, а предметом дослідження – фактори, які впливають на розвиток

територій пасовищ у складі сільськогосподарських угідь. У процесі досліджень використано методи математичного моделювання, системно-аналітичний метод, вивчення і аналіз літературних джерел.

Виклад основного матеріалу проблеми

Для того щоб охарактеризувати природні кормові угіддя, необхідно виконати цілий комплекс досліджень, а саме: вивчити рослинний покрив, фауну, клімат, ґрунтові ресурси, геологічну і геоморфологічну будову, економіко-правові відносини, техногенні фактори впливу, а також систематизувати об'єкти досліджень. Для послідовнішої і точнішої характеристики впливу природних і техногенних факторів ми розглядали природні угіддя як систему і підсистеми, що входять до її складу (див. рисунок).

Розглянемо детальніше кожен з факторів, що характеризує підсистему, оцінимо ступінь їх впливу на динаміку формування ПКУ та дамо їм характеристику.

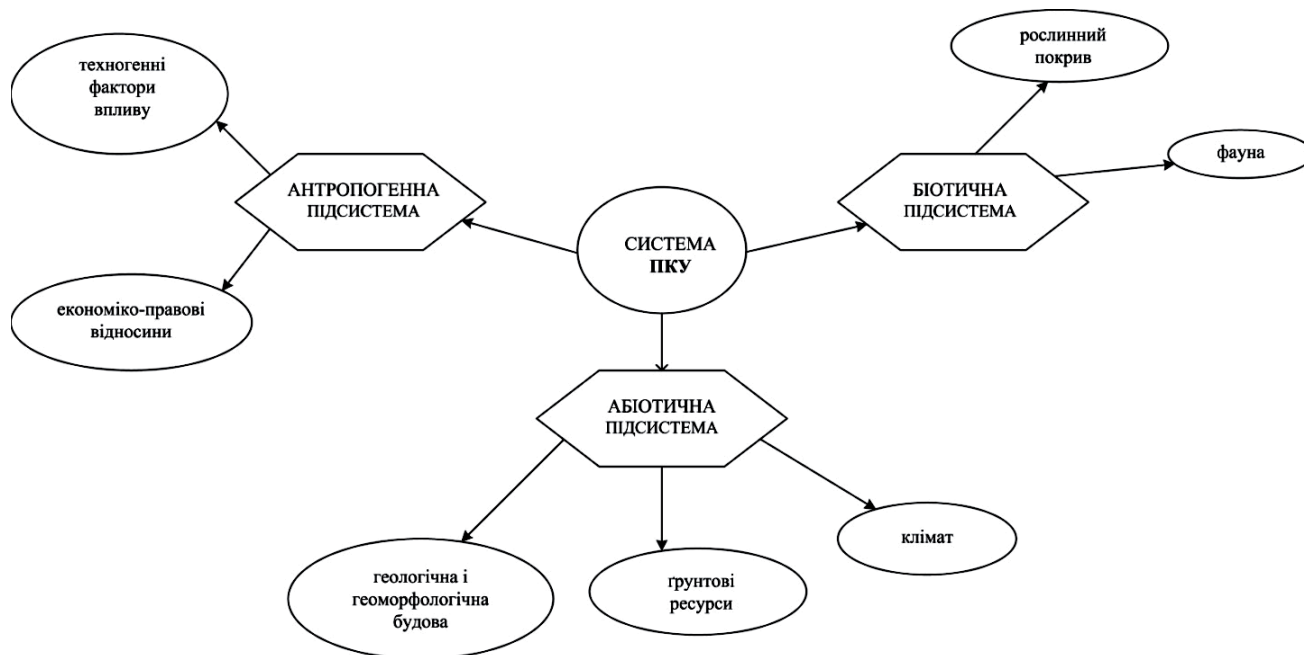
Абіотична підсистема. На неї впливають такі фактори: геологічна і геоморфологічна будова, клімат, ґрунтові ресурси.

Геологічна будова. Сучасна територія Криму характеризується складною геологічною будовою, яка зумовлена суперечливим впливом ендегенних та екзогенних факторів за активної ролі тектонічних рухів, що призвело до утворення великих форм рельєфу морфоструктур.

Геоморфологічна будова. Західний Крим складається з таких геоморфологічних районів: Тарханкутської підвищеної хвилястої рівнини, Євпаторійської і Альмінської хвилястих рівнин, Присиваської низовини.

Ґрунтоутворювальні породи. Ґрунтоутворювальні породи на території Західного Криму різні за походженням, віком і речовинним складом [8]. З-поміж них: еолово-делювіальні відклади, репрезентовані лесоподібними жовто-бурими, бурими і палевими суглинками і легкими глинами, як правило, карбонатними і гіпсоносними. Ці породи практично не містять скелетних часточок і характеризуються щільністю і слабкою пористістю, високим вмістом карбонатів і гіпсу [7]. Міцність таких відкладів може сягати 30 м. Вони є ґрунтоутворювальними для західного регіону Криму [8].

Клімат. На досліджуваній ділянці виділяють дуже засушливий клімат і засушливий, помірно жаркий з помірно теплою зимою [9]. Середня річна температура повітря становить 9,8–10,5°C, найтеплішого місяця (липня) – 22,5–23°C, найхолоднішого (січня) –

Система факторів, що визначає стан ПКУ

1,7–2,3°C. Взимку ґрунт промерзає в середньому на глибину 30 см, іноді на 70 см. Тривалість безморозного періоду 170–186 днів, вегетаційного – 184, інтенсивної вегетації – 134 дні.

Перші осінні заморозки з'являються в другій – третій декаді жовтня, останні весняні припиняються в середині – кінці квітня. Річна кількість опадів 340–418 мм, з них у час вегетації, обмежений температурою, вищою, ніж 10°C, – 195–205 мм. Річна випаровуваність – 822–897 мм, коефіцієнт річного зволоження не перевищує 0,37–0,45, що є свідченням недостатньої зволоженості.

Континентальність і засушливість клімату зони посилюються за рахунок підвищеного вітрового режиму. Переважають вітри північно-східного і західного напрямків.

Ця зона відзначається частими засухами – 41–50 %, а у вузькій смузі, що прилягає до Сиваша і Каркінітського заливу, – 50–60 %.

Навіть у цій підсистемі спостерігається взаємний вплив кожного елемента. Геолого-морфологічна будова впливає на будову рельєфу, гірських порід як факторів ґрунтоутворення. З різноманітністю рельєфу змінюються і кліматичні умови, а отже, вітрова і водна ерозія, ґрунтові ресурси, які, своєю чергою, формуються під впливом ґрунтоутворювальних порід, процесу ґрунтоутворення. Факторів, які безпосередньо впливають на клімат, небагато, але вони істотно впливають на формування ґрунтів. Ґрунтові процеси Західного Криму відбуваються в умовах прохолодної, тривалої і сухої весни, теплого, засушливого літа, теплої, довгої осені і короткої, зазвичай м'якої, з відлигами зими. В таких умовах діяльність мікроорганізмів не припиняється протягом року, послаблюючись лише в прохолодний час. З цієї причини ґрунт Західного Криму містить менше гумусу, ніж однотипні в інших регіонах півострова.

Ґрунтові ресурси. Залежно від ґрунтоутворювальних порід, клімату та території Західного Криму сформувався доволі значне розмаїття ґрунтів як за

родючістю, так і за товщиною гумусового шару. Природні кормові угіддя в основному розташовані на землях, малоприсаєднаних для вирощування сільськогосподарських культур. Площа ПКУ в Західному Криму становить приблизно 85 тис. га, з них частка малопродуктивних земель – до 82 тис. га. Переважно це чорноземні луки, середньо- і сильносолонцюваті ґрунти, каштанові солонцюваті, солонці, солончаки, чорноземи лучні, солончаковий мул, дерново-карбонатні ґрунти.

Можна припустити, що власне цей фактор ґрунту Західного Криму найсильніше впливатиме на розвиток території цього регіону.

Біотична підсистема. До неї належать такі елементи: рослинний покрив і фауна.

Рослинний покрив. Простеживши поширення у Західному Криму різних типів степової рослинності, можна помітити, що вони змінюються в напрямку з півночі на південь [10]. На півночі і північному сході, вздовж Каркінітського заливу і Сиваша проходить зона солевитривалої рослинності на солонцях і солончаках, за нею на південь тягнеться смуга полинових і полиново-типчакових степів на каштанових ґрунтах, південніше – на чорноземах, збереглися у вигляді невеликих ділянок ковилові і ковилово-різнотравні степи.

Наявність рослинності, її продуктивність, з одного боку, може характеризувати придатність ПКУ для використання як кормів для сільськогосподарських тварин, з іншого – може характеризувати рівень родючості ґрунтів і можливе використання їх для вирощування певної групи рослин (ефіроносів, винограду, лісових деревних і кущових порід).

Фауна. Її вплив на формування природних кормових угідь має певне значення, однак у зв'язку з незначною кількістю тварин у Західному Криму цей вплив, в основному, виявляється в діяльності комах. У разі порушення біологічного балансу без врахування факторів, що сприяють значному зростанню кількості, комахи можуть негативно впливати на розвиток території Західного

Криму [11]. Наприклад, різко збільшується кількість сарани, здатної знищувати всю рослинність регіону, у разі зменшення кількості її природних ворогів: плазунів (прудка ящірка), птахів (жайворонки, куріпки, перепели), ссавців (звичайний їжак, землерийки комахоїдні, кажани, хом'яки, миші-полівки).

Антропогенна система. До неї належать такі елементи: економіко-правові відносини і техногенні фактори. Своєю чергою, економіко-правові відносини поділяються на законодавчу базу, вид власності на землю, ціну на землю. Безсумнівно, кожен з них впливає на динаміку родючості ґрунтів. Так, відсутність належної правової бази і низька ціна на землю можуть призвести до варварського ставлення до неї і за лічені роки різко зменшити її родючість. ПКУ можна розглянути як об'єкти власності: держави, сільськогосподарських підприємств, фізичних осіб, що надані їм у приватну власність або оренду, а також юридичних осіб, яким також можуть надаватися в оренду чи суборенду. Залежно від укладених економіко-правових відносин різняться за інтенсивністю використання цих земель: землі запасу практично не використовуються, орендовані землі юридичних і фізичних осіб експлуатуються інтенсивно, оскільки їх орендують через необхідність. Власність фізичних осіб, використання цієї землі залежить від того, кому належить земельна ділянка і яка її родючість.

На родючість ґрунтів істотно можуть впливати і техногенні фактори: штучна родючість ґрунтів, продуктивність угідь, цільове використання угідь. Останній фактор може бути дуже впливовим – за нецільового використання угідь (наприклад, підкар'єри, що є поширеним явищем у Західному Криму) повністю руйнується родючий шар ґрунту, а рекультивация може тривати десятки років. Водночас внесення мінеральних і органічних добрив, сівба багаторічних і бобових трав, поверхнева і нульова обробка ґрунтів можуть значно покращити родючість та сприяти зростанню їх продуктивності.

Висновки

1. На динаміку розвитку території природних кормових угідь Західного Криму впливає низка факторів, ступінь впливу на цей регіон є значним, однак за загально визначеними методиками.

2. Необхідно проаналізувати нові сучасні методики, які дадуть змогу визначити ступінь впливу кожного фактора на розвиток ПКУ.

3. Опрацьовану схему та інформацію про вплив досліджуваних факторів на утворення і динаміку родючості природних кормових угідь можна застосовувати як основу для комп'ютерного моделювання і розв'язання таких задач:

- прогнозування продуктивності природних кормових угідь;
- прогнозування шляхів розвитку ПКУ і оптимального їх використання;
- створення ієрархічної моделі ПКУ.

Література

1. Отчеты республиканского управления статистики. Отчет о наличии земель и их распределении по собственникам земли, землепользователям и видам экономической деятельности, о землях, находящихся в собственности и пользовании АР Крым. Симферополь. 2006. – 170 с.

2. Богові А.В. Трав'янисті біогеоценози, їхнє поліпшення та раціональне використання / А.В. Богові, І.Т. Слюсар, М.К. Царенко. – К.: Аграрна наука, 2005. – 360 с.
3. Закон України о землеустройстве № 858-IV от 22.05.2003 г.
4. Культурные пастбища Крыма / Адамень Ф.Ф., Балджи Д.Г., Приходько А.В., Ростова О.П.; Украина, Украинская академия аграрных наук. Крымская государственная опытная станция. – Клепинино: Компьютерный центр, 1996. – 252 с.
5. Научное обоснование основных направлений развития агропромышленного комплекса Крыма в условиях рыночного производства / Под ред. Е.В. Николаева. – Симферополь: Таврия, 2004. – 312 с.
6. Дикорастущие кормовые травы Крыма / Н.М. Чернова; Украина, Академия наук Украинской ССР. – К., 1957, – 147 с.
7. Половицкий И.Я. Почвы Крыма и повышение их плодородия: справ. изд. / И.Я. Половицкий, П.Г. Гусев. – Симферополь: Таврия, 1987. – 152 с.
8. Драган Н.А. Почвы Крыма: учеб. пособ. – Симферополь: СГУ, 1983.-95 с.
9. Агроклиматический справочник по Крымской области. – Л.: Гидрометеиздат, 1959. – 136 с.
10. Дзенс-Литовская Н.Н. Почвы и растительность степного Крыма / Н.Н. Дзенс-Литовская. – Л.: Наука, 1970. – 156 с.
11. Спутник краеведа / Сост. С.К. Сосновский, А.А. Столбунов. – Симферополь: Таврия, 1978. – 272 с.

Фактори впливу на розвиток території природних кормових угідь Західного Криму

О. Глінка, Ю. Голубінка

Проаналізовано фактори, що впливають на розвиток території природних кормових угідь Західного Криму, зроблено висновки про необхідність комплексного підходу до розв'язання задач, пов'язаних з прогнозуванням продуктивності природних кормових угідь, шляхів їх розвитку і оптимального використання.

Факторы, влияющие на развитие территории природных кормовых угодий Западного Крыма

Е. Глинка, Ю. Голубинка

Проанализированы факторы, влияющие на развитие территории природных кормовых угодий Западного Крыма, сделаны выводы о необходимости комплексного подхода к решению задач по прогнозу: продуктивности природных кормовых угодий; путей их развития и оптимального использования.

Factors that have an impact on development of native pasture areas in the Western Crimea

E. Glinka, Y. Holubinka

Factors that have an impact on development of native pasture areas in the Western Crimea are analyzed with making inferences about the necessity of combined approach to solution of problems on the prognosis: productivity of native pasture areas; ways of their development and optimum use.